Language – identity – culture – minority (Sociolinguistic analysis of situational use of a minority language on the example of Slovak university youth in Hungary)

[Jazyk – identita – kultúra – minorita (sociolingvistickej analýzy situácie používania minoritného jazyka na príklade vysokoškolskej slovenskej mládeže v Maďarsku)]

Ladislav Lenovsky – Tunde Tuskova

DOI: 10.18355/XL.2021.14.02.17

Abstract

Language plays an important role between identity, culture and minority relations. The knowledge and use of the minority language by the elite is an authoritative attribute of language position in the whole minority. The education of elites in the Slovak minority in Hungary is determined by minority education (teaching the Slovak language, history and culture). The top of this kind of education is the university study of Slovak studies at several universities in Hungary. Graduates gain the legitimacy to become the intellectual elite of the Slovak minority in Hungary. Sociolinguistic situation analysis shows their relationship to Slovak language and real aspects of its use.

Key words: language, identity, culture, minority, university students, Slovaks, Hungary

Anotácia

Jazyk zohráva vo vzťahoch identity, kultúry a minority významnú funkciu. Znalosť a používanie minoritného jazyka elitou je smerodajným atribútom jeho pozície v prostredí celej minority. Výchova elit je v prostredí Slovákov v Maďarsku determinovaná národnostným vzdelávaním (výučba slovenského jazyka, histórie a kultúry). Vrcholom vzdelávania je vysokoškolské štúdium slovakistiky na viacerých univerzitách v Maďarsku. Absolventi získavajú legitimitu stať sa súčasťou intelektuálnej elity slovenskej menšiny v Maďarsku. Sociolingvistická situačná analýza ukazuje, aký je ich vzťah k slovenčine a aspekty jej používania.

Kľúčové slová: jazyk, identita, kultúra, minorita, univerzitní študenti, Slováci, Maďarsko

Úvod

Výskum jazyka v prostredí minorít je tradičnou a vzhľadom na súčasné kultúrno-spoločenské a politicko-ekonomické dianie v globálnom priestore stále aktuálnou témou nielen jazykovedy, ale aj ostatných vied o človeku, kultúre a spoločnosti. I keď jazyk vo všeobecnosti je najsignifikantnejším etnoidentifikačným a etnointegračným faktorom, jeho pozícia v jednotlivých minoritách sa v čase môže meniť. Medzigeneračná transmisia etnických znakov (vrátane jazyka) nie je automatickým ani náhodným procesom. (Murín 2016) Navyše, neprebíha len v prostredí primárnych skupín (rodiny, príbuzenstva a komunity), ale aj sekundárnych skupín (škola, lokálna societa, spoločnosť). V rámci štruktúry minority môže byť postavenie minoritného jazyka (jeho znalosť a používanie) diferencované. Sociolingvistická analýza vnímania a používania minoritného jazyka vo vrstve budúcej intelektuálnej elity minority má vysokú výpovednú hodnotu o stave a perspektívach minority a umožňuje optimalizovať politické, ekonomické a edukačné procesy v zmysle udržania etnokultúrnej kontinuity a identity. Elity sú vzorom a príkladom pre

ostatných členov minority a najviditeľnejšími reprezentantmi minority pre obklopujúci svet.

Slováci v Maďarsku

Slováci v Maďarsku sú treťou najpočetnejšou národnostnou menšinou v počte od takmer 18000 (oficiálne podľa cenzu) po 110000 (neoficiálne, podľa odhadu slovenských organizácií v Maďarsku). Samozrejme, kľúčová je tu otázka ich seba/definovania, ktorá je vzhľadom na vysoký stupeň jazykovej asimilácie postavená aj na (etnickom/lokálnom) pôvode, príslušnosti (etnickej identite) a vzťahu k minorite (eticite). Na území dnešného Maďarska boli slovanskí predkovia dnešných Slovákov prítomní už pred príchodom maďarských kmeňov v 9. storočí. Súčasní Slováci v Maďarsku sú zväčša potomkovia Slovákov z územia dnešného Slovenska, ktorí (vtedy v rámci jedného štátu Uhorska) po ukončení osmanskej okupácie na konci 17. storočia, začali (spolu s inými prítomnými etnikami) migrovať zo severu južným smerom do oslobodenej centrálnej a južnej časti svojej krajiny a revitalizovať ju. Nasledovných 250 rokov sa nieslo v národno-emancipačných procesoch prítomných etník, so všetkým, čo k tomu patrí, vrátane tvrdej asimilácie, presídľovania, etnickej homogenizácie a najmä jazykovej asimilácie štátotvornou majoritou. Po vytvorení vlastných štátov dovtedy najväčších v Uhorsku prítomných etník sa situácia navonok upokojuje. Neustále prítomné etnické a národnostné tlenie sa pod vplyvom štátnych národných, národnostných a etnických politík, aj celoeurópskeho diania v druhej polovici 20. storočia formuluje cez práva menšín do legitímneho systému národnostných politických, vzdelávacích, jazykových a kultúrnych inštitúcií a organizácií. Súčasná politika kultúrnej diverzity a idea multikulturalizmu tieto pozície upevnila. Je na jednotlivých minoritách, ako vytvorený priestor na sebarealizáciu využívajú, v akej podobe a či vôbec.¹

Jestvovanie (aj) slovenskej minority v Maďarsku je determinované vlastnými politickými, ekonomickými, kultúrnymi a intelektuálnymi elitami. Ak absentujú, minorita zaniká. Súčasťou medzigeneračného prenosu sú preto aj stratégie na udržiavanie tejto vrstvy. Tento proces je neoddeliteľnou súčasťou manažmentu minority. Realizuje sa výchovou a vzdelávaním detí a mladých príslušníkov minorít. Z tejto permanentne a kontinuálne vytváranej bázy ľudského potenciálu minority môže vychádzať jej elita.

Minoritný jazyk je tu efektívnym nástrojom budovania/uvedenia si nielen svojej identity, ale aj exkluzivity, výnimočnosti, jedinečnosti v rámci širšej spoločnosti vrátane majoritnej. Ak ovládanie minoritného jazyka prináša okrem pocitu spolupatričnosti a emocionálneho naplnenia aj možnosť sebarealizácie, špecifické pracovné príležitosti, nové sociálne kontakty a pozitívne statusy, záujem o jeho štúdium sa môže zvýšiť aj v prostredí, kde už jazyk takmer alebo úplne zanikol. Tieto otázky sú v prostredí Slovákov v Maďarsku mimoriadne aktuálne, lebo práve jestvovanie a práca elít (ako jednotlivcov) z veľkej miery prispeli k tomu, že Slováci ako národnostná menšina v Maďarsku stále oficiálne jestvujú. Aká je pozícia a perspektíva slovenského jazyka v prostredí budúcich elít slovenskej menšiny v Maďarsku dnes?

Sociolingvistický výskum slovenského jazyka v Maďarsku

Problematika používania slovenského jazyka nastupujúcou generáciou slovenskej inteligencie v Maďarsku doposiaľ nebola podrobnejšie skúmaná. Doterajšie početné

¹ K problematike hodnotových orientácií v súčasnej globalizovanej spoločnosti bližšie Danek, 2019, s akcentom na aktuálne edukologické trendy v rámci národnostného vzdelávania a výučby cudzích jazykov v akademickom prostredí bližšie napríklad Ivanishcheva 2016, Sirotová – Michvociková, 2016 a 2019 alebo Lalinská – Stranovská – Gadušová, 2020.

sociolingvistické výskumy boli zamerané na Slovákov v Maďarsku celkovo, alebo na prostredie slovenskej mládeže v Maďarsku všeobecne.²

Systematický, pravidelný sociolingvistický výskum slovenčiny začína až v 80. rokoch 20. storočia. (Ondrejovič, 2008: 98-116) Dovtedajší záujem predstavujú predovšetkým dialektologické výskumy. Pohľad jazykovedného výskumu sa obrátil od jazykového systému k fungovaniu tohto systému v komunikácii. Sociolingvistika sa tak ako hraničná disciplína zameriava viac na výskum jazyka v spätosti so spoločnosťou, v ktorej daný jazyk funguje. (Buzássyová, 1989: 111) Podľa Dolníka, „kým systémové normy zahŕňajú jazykové prostriedky a pravidlá, ktoré jazykové spoločenstvo prisudzuje jazykovým útvarom ako im vlastné, komunikačné normy sa vytvárajú konvencionalizáciou jazykových (aj mimojazykových) prostriedkov v istých komunikačných podmienkach. V súvislosti s týmito podmienkami sa pozornosť upriamila na komunikačné sféry.... Ukazuje sa, že kým z funkčného stanoviska je základovým útvarom nespisovná varieta a nadstavbovou formou spisovný jazyk, zo štruktúrneho zorného uhla je to naopak.“ (2010: 23) Bosák dodáva, že „jazyk je nielen teoretický konštrukt, ale aj reálny komunikačný systém, ktorý funguje v konkrétnych (národných, etnických) podmienkach, nie iba v explicitnom ‚vybranom úze‘ ovplyvňovanom len ‚dobrými autormi‘.“ (1995: 19) Problematiku slovensko-maďarských kontaktných javov sociolingvisticky spracovali Lanstyák (1996, 2002, 2005), Lanstyák – Szabómihály (1997) a Štefánik (2004a, 2004b).

Sociolingvistické výskumy špeciálne orientované na Slovákov v Maďarsku začínajú v 90. rokoch 20. storočia. Zázemím, o ktoré sa mohli opierať boli predovšetkým výskumy dialektologického charakteru realizované od 50. rokov 20. storočia.³ Zásadnou prácou je dvojazyčná publikácia Atlas slovenských nárečí v Maďarsku (Fügedi – Gregor – Király, 1993).

Problematiku súčasného slovenského jazyka v Maďarsku a dvojazyčnej kultúry v interdisciplinárnych súvislostiach predstavujú kľúčové práce Divičanovej (1999c, 2001b, 2002a, 2004) a Žilákovvej (2004a, 2004b, 2005, 2008c). Autorky tu spracúvajú témy ako etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku, zmeny v hierarchii hodnôt materského jazyka, ambivalentnosť významu jazyka, jazyková a obsahová dualita kultúrnych modelov, funkčné vrstvy a vývin slovenčiny a jej jazykový obraz sveta (the linguistic image of the world), bilingvizmus ako fenomén Slovákov v Maďarsku.

Následné výskumy sa zaoberajú predovšetkým synchronným stavom nárečovej podoby slovenského jazyka používanej v rôznych lokalitách Maďarska obývaných Sloákmi, bilingvizmom, jazykovým obrazom sveta Slovákov v Maďarsku (Hornokné Uhrin, 2000; Tuska, 2002; Lesfalviné Csengődi, 2010; Császári, 2011; Szabóné Marlok, 2012; Szabóová, 2012).

V kontexte prítomného príspevku sú dôležité výsledky Homišinovej sociologického výskumu stavu etnickej identity, ktorý sa orientoval práve na inteligenciu slovenskej minority žijúcej v Maďarsku. Homišinová (2003: 16) výber skúmanej vzorky argumentuje tým, že vlastná inteligencia (ako spoločenská kategória) najviac zabezpečuje kohéziu minority. „Rozvoj etnickej identity musí byť podmienený predovšetkým etnouvedomovacími aktivitami, ktoré vychádzajú zvnútra samotnej slovenskej menšiny, t. j. ich záujmom o zachovanie svojej etnickej identity.“ (Homišinová, 2003: 14). Konštatuje, že napriek výraznému vplyvu maďarskej spoločnosti sú vedomie spolupatričnosti a silná väzba k slovenskému etniku v kruhu

² Výnimkou sú výskumy slovenských vysokoškolákov z Maďarska študujúcich na slovenských univerzitách, bližšie napr. Lenovský 2008, alebo Hornok 2020.

³ Ide o práce Štolc, 1949; Blanár, 1950; Ondrus, 1956; Fügedi – Gregor – Király, 1993, neskôr Gregor, 1998; Žiláková/Zsilák, 1996, 1991, 1992, 1993, 1996, 2008a, 2008b; Divičanová, 1999a, 1999b; Balleková, 2004, 2006; Tušková, 2001, 2005, 2007-2008.

slovenskej inteligencie v Maďarsku stále zachované. (Homišínová, 2003: 246) Odhalenie mechanizmov zachovávaní a reprodukcie etnickej identity v rodinnom prostredí potvrdzuje, že na asimiláciu menšín vplyvajú hlavne jazykové faktory a vnímanie vlastnej etnickej identity. (Homišínová, 2006: 14)

Doterajšie empirické výskumy potvrdili: 1. aktívne používanie slovenského jazyka v príslušných lokalitách a situáciách, 2. pozíciu slovenčiny ako druhotného jazyka, 3. pozíciu maďarčiny ako jazyka dominantného. Vo všetkých vrstvách kultúry sa používa ústna i písomná podoba slovenského jazyka, hoci značné rozdiely sú v miere, aj v kvalite jazykovej praxe jednotlivých lokalít. (Uhrinová, 2008: 141)

Paralelne s výskumom týkajúcim sa používania slovenského jazyka sa sleduje aj problematika dvojjazyčnosti, napr. Szabóová, 2004: 392–407, Telekešová-Vámošová, 2004: 334 – 344, Štefánik, 2004a: 325 – 333. Výskum sa zameriava na jazykovú úroveň bilingválnych študentov vysokých škôl alebo žiakov základných a stredných škôl (maďarsko-slovenskú dvojjazyčnosť, dvojítu identitu). Pri vytváraní a udržiavaní dvojjazyčnosti (v prípade jednotlivca aj komunity) zohráva kľúčovú úlohu motivácia. Subjekt si osvojuje obidva, prípadne i viac jazykov na takej úrovni, ktorá je dostatočná pre komunikačné potreby. (Štefánik, 2004a: 330–331) Vo výskumoch sa slovenská mládež komplexne analyzuje objekt výskumu, zisťuje sa jej jazykovo-komunikačné správanie, stratégie situačného „prepínania kódov“, etnické parametre, variety používaných jazykov aj širšie, sociálne, kultúrne, či náboženské súvislosti. Najnovšou metódou v rámci uvedených výskumov je jazyková autobiografia, ktorá umožňuje uchopiť osobnostnú úroveň prežíanej identity v kontexte minoritných spoločenských. (Uhrinová 2015: 248–274)

Cieľ a metodika výskumu

Cieľom výskumu je zistiť, ktorý z jazykov používajú mladí ľudia slovenskej národnosti alebo pôvodu v Maďarsku v ktorých komunikačných sférach a situáciách, aký majú postoj a vzťah k menšinovému jazyku, jazyku svojich predkov. Aké sú ich názory na výmenu jazyka (oslabenie dominantného postavenia slovenčiny ako minoritného jazyka). Predmetná štúdia prináša interpretáciu sociolingvistických a etnolingvistických výsledkov samostatného výskumu, ktorý bol inšpirovaný širšie koncipovaným celoštátnym výskumom jazykovej inakosti v kontexte možnosti zachovania jazykov menšín v Maďarsku.⁴ Dôvodom prítomného výskumu bola snaha doplniť vekovú kategóriu 20-40 ročných v rámci celoštátneho výskumu a rozšíriť ju o vysokoškôľakov. Navyše, výsledky sa týkajú budúcej slovenskej inteligencie v Maďarsku a môžu byť iné ako v už realizovanej trojpásmovej vekovej škále. Otázky dotazníka boli formulované v slovenčine, niektoré pojmy bolo potrebné študentom preložiť, respektíve vysvetliť.

Výskumná vzorka

Výskumná vzorka je budúca slovenská inteligencia v Maďarsku, ktorá ako sociálna skupina bude zohrávať kľúčovú úlohu v národnostnom jestvovaní Slovákov v Maďarsku a ich etnoidentifikačných a etnokultúrnych procesoch. Ide o poslucháčov

⁴ Celoštátny projekt Dimenzie jazykovej inakosti: možnosti zachovania jazykov menšín (NKFPc.5/126/2001) bol realizovaný podľa koncepcie Oddelenia súčasných jazykov Jazykovedného ústavu Maďarskej akadémie vied a Katedry súčasného maďarského jazyka univerzity Eötvösa Loránda. Výskum sa zameriaval na šesť dvojjazyčných národnostných komunit v Maďarsku (Slováci, Nemci, Rumuni, Chorváti, Srbi, Rómovia). Podmienkou bolo, aby výskumníci komunitu poznali, najlepšie aby z nej pochádzali, ovládali jazyk, resp. používanú varietu, aby práca s respondentmi prebiehala v menšinovom jazyku. Skúmanou lokalitou slovenskej menšiny bol Slovenský Komlós (Tótkomlós). Sociolingvistický dotazník pozostával zo 142 otázok v slovenskom jazyku. 70 respondentov bolo v troch vekových kategóriách: I. 20 – 40 rokov; II. 41 – 60 rokov; III. 61 – 80 rokov.

slovakistiky v Maďarsku⁵ vo veku 19 - 29 rokov. Podmienkou výberu bolo maďarské štátne občianstvo a slovenský pôvod. V čase výskumu uvedenej podmienke vyhovovalo 30 respondentov.⁶ 83 % (25 študentov) tvoria ženy a 17 % (5 študentov) muži. 20 % (6) uviedlo slovenskú národnosť, 23 % (7) slovenskú a maďarskú národnosť (dekladovali dvojité identity), 57 % (17) uviedlo maďarskú národnosť. Výskum nelokalizoval respondentov podľa bydliska, ale školy.

33 % (10) študovalo pred vysokoškolským štúdiom 12 rokov v národnostnej škole (8 rokov na slovenskej základnej škole a 4 roky na slovenskom gymnáziu), 27 % (8) navštevovalo len slovenskú základnú školu a nepokračovalo v štúdiu na slovenských gymnáziách a 40 % (12) na otázku dovtedajšieho národnostného vzdelávania neodpovedalo. Polovica respondentov (15) sa naučila po slovensky v škole, resp. škôlke, 30 % (9) doma v rodine, 3 % (1) paralelne doma a v škole, resp. škôlke. 3 poslucháči (10 %) sa naučili po slovensky až v neskoršom období a dvaja (7 %) sa slovenský jazyk nenaučili. Okrem jedného si každý osvojil maďarčinu doma, v rodinnom prostredí.

Náboženská štruktúra vzorky je 43 % (13) katolíkov a 47 % (14) evanjelikov a. v., 10 % (3) neuviedlo žiadne vierovyznanie. 50 % (15 osôb) navštevuje bohoslužby len počas väčších sviatkov (približne štyrikrát ročne), 9 (30 %) nenavštevuje vôbec, 5 (17 %) raz mesačne a 1 (3 %) raz týždenne. 16 (54 %) navštevuje bohoslužby v maďarčine, 7 (23 %) v maďarčine aj v slovenčine, 7 (23 %) neodpovedalo.

Vo výskumnej vzorke sú prevažne ženy, ktoré študujú slovenčinu ako samostatný odbor. Možno konštatovať, že tá polovica respondentov, ktorá pred vysokoškolským štúdiom 8 alebo 12 rokov študovala v národnostných školách, je tá polovica študentov, ktorá sa slovenčinu naučila v škole alebo v škôlke. K neskorším úvahám je dôležité zistenie, že všetci okrem jedného si osvojili maďarský jazyk už doma. Z hľadiska vierovyznania je pomer študentov vyrovnaný.

Doterajšie poznanie problematiky umožňuje stanovenie hypotéz, že:

1. V súčasnosti sú všetci príslušníci slovenskej národnosti v Maďarsku, ktorí ovládajú slovenčinu, slovensko-maďarskými bilingvistami, pričom v prípade detí a mládeže je maďarčina dominantným jazykom, slovenský jazyk plní etnosenigmatívnu úlohu.
2. Skúmaná generácia je plne integrovaná do majority a jazykovo asimilovaná v takej miere, že k medzigeneračnej transmisii minoritnej identity slovenský jazyk už neslúži. Je to viac „jazyk predkov“ ako praktický nástroj použiteľný v reálnom každodennom živote. Slovenský jazyk je tu exkluzívnou záležitosťou predovšetkým osobnej voľby alebo/aj profesionálneho záujmu.

Etnická autoidentifikácia

Pri požiadavke deklarovania národnosti 17 (takmer 60%) študentov uviedlo maďarskú národnosť, 6 (20%) respondentov slovenskú a v približne rovnakom zastúpení (7) deklarovalo dvojité - slovenskú i maďarskú národnosť. Zaujímavá zmena etnickej identifikácie sa objavuje pri jasnej otázke, či sa považujú za Slovákov. Zastúpenie tých, ktorí deklarovali maďarskú národnosť je takmer nezmenené (16), no počet tých, ktorí predtým deklarovali slovenskú národnosť klesol na 2 (7%) a tých, ktorí uviedli dvojité národnosť, stúpol na 12 (40%). Ide tu o špecifickú kvalitu identity definovanú pocitom dvojitej väzby.

⁵ Katedra slovenského jazyka a literatúry PF Gyula Juhásza Segedínskej univerzity, PF pre učiteľky materských škôl VŠ Samuela Tessedika v Sarvaši, Katedra slovenského jazyka a literatúry PF Jánosa Vitéza v Ostrihome, Katedra slovakistiky na Univerzite Eötvösa Loránda v Budapešti.

⁶ Na uvedených katedrách v čase výskumu študovali aj slovenskí občania so slovenskou, alebo maďarskou národnosťou a maďarskí občania s maďarskou národnosťou, ktorých k štúdiu slovakistiky viedol osobný záujem. Tito neboli objektom výskumu.

Tí, ktorí sa považujú za Slovákov, to zdôvodnili výberom odpovede „*lebo hovorím po slovensky*“ (v zmysle, že slovenčinu ovládajú). Šiesti uviedli, že kvôli rodičom, resp. starým rodičom (slovenského pôvodu). Polovica z tých, ktorí uviedli dvojitzú identitu, odpovedala: „*lebo patrí do tohto kolektívu*“. (!) Vplyv minoritného jazyka na minoritnú identifikáciu v skúmanom prostredí objasňuje odpoveď na otázku: Aký je váš materinský jazyk? Takmer všetci respondenti (93 %) uviedli maďarčinu, jeden slovenčinu a jeden obidva jazyky. Je evidentné, že okrem niekoľkých prípadov minoritnú identitu skúmaná skupina definuje nie jazykom, ale pôvodom, impulzom z prostredia rodiny, alebo sociálno-psychologickým faktorom – minoritným kolektívom.

Z výpovedí respondentov možno uviesť konštatovanie:

„*Slováci žijú na Slovensku. My žijeme tu v Maďarsku. Ale my sme iní, ako Maďari. Ti, čo nemajú Slovákov predkov, ani nie sú zo slovenských dedín, ako my. A prečo by som sa neučil po slovensky, keď aj ja patrí k nim. Mám slovenskú národnosť.*“

Dôvodom tohto čiastkového výsledku je etablované slovenské národnostné školstvo v Maďarsku. Sledovaní respondenti predtým 8 či 12 rokov študovali v slovenských školách, kde sa (nielen) na vyučovaní oboznámili so slovenskou kultúrou, históriou, literatúrou (vrátane národnostnej) a stali sa súčasťou takéhoto „exkluzívneho“ kolektívu. Z neformálnych rozhovorov so študentmi vyplynulo, že so slovenským jazykom majú svoje zábery, predpokladajú, že jeho ovládanie im pomôže nájsť si lepšie pracovné príležitosti.

Výsledky predmetného výskumu sa v tomto výrazne líšia od výsledkov výskumu realizovaného v mimouniverzitnom prostredí, kde je význam etnoidentifikačných faktorov usporiadaný inak, v poradí: slovenčina ako materinský jazyk, rodičia, kolektív, používanie slovenčiny.⁷ Analýza empirických údajov celkovo poukazuje na veľký rozdiel medzi generáciami (ovládanie menšinového jazyka je v prípade staršej generácie lepšie a používanie častejšie, lebo miestom je domáca lokalita). V prípade mladšej generácie ide o kapitál na vlastné uplatnenie sa v praxi. V prípade staršej generácie ide o tzv. integrálny motív (včlenenie chápané ako prirodzené), zatiaľ čo u vysokoškolských poslucháčov je to inštrumentálny motív (nástroj). (Telekešová-Vámošová, 2004: 339) Priebežné výsledky poukazujú na význam národnostného školstva, ktoré je prostredím vytvárania minoritných kolektívov, inklúzie do národnostného života, budovania predpokladov, získavania schopností, zručností a vytvárania nástrojov na neskoršiu aktívnu participáciu v spolkevnej činnosti menšiny. Vzťah niektorých Slovákov žijúcich v Maďarsku k slovenčine deklarujú nasledujúce výroky⁸:

„*Najradšej mám obidva jazyky. Cítim sa dvojkultúrna, dvojjazyková. Slovenčina zohráva v mojom živote dôležitú úlohu, predovšetkým pracovnú, lebo pracujem s ňou každý deň*“

„*Slovenčine môžem ďakovať veľmi moc, jazyk, taniec. Keď vystupuje človek a čuje tlesk, to je taký cit, že v živote nezabúda.*“

„*Hlavné miesto má slovenčina v mojom živote. Aj keď počítam, ja neviem že egy-kettő alebo ezer po maďarsky. Ja všetko po slovensky. Napríklad bola som v nemocnici, aj vtedy, keď ma uspávali som sa rozprávala. Opýtali sa ma, že milýn nyelven beszélt? Hovorím im, že biztos szlovákul.*“ (Tušková – Uhrinová, 2018)

⁷ Napríklad pri spomínanom výskume v Slovenskom Komlóši sa za Slovákov považovalo podľa slovenčiny ako materinského jazyka 37,7 % (23 respondentov), podľa rodičov 29,5 % (18), kolektívu 24,6 % (17), používania slovenčiny 8,2 % (5). (Tóth - Tušková – Uhrinová – Žiláková, 2005: 284–286)

⁸ Z výskumu v slovenskej lokalite Tardoš bližšie Tušková – Uhrinová 2018.

Situačné používanie minoritného jazyka

Na základe doterajších poznatkov bolo možné predpokladať, že z hľadiska etnogenézy Slovákov v Maďarsku bude skúmané prostredie dôkazom transformácie materinského aj komunikačného jazyka z pôvodne dominantnej slovenčiny na dominantnú maďarčinu. Prekvapujúca však bola vysoká dominancia maďarčiny (93%).⁹ Sledovaní respondenti si maďarčinu osvojili v ranom detstve. Naučili sa ju ako prvý jazyk. Preto väčšina z nich vníma v kontexte národnosti ako prvoradé kritérium nie jazyk, ale pôvod. V otázke definovania materinského jazyka je v skúmanom prostredí dôležitá aj kompetencia – ktorý jazyk ovláda lepšie. Dobré to vykresľuje vyjadrenie jedného študenta: „*Ja by som rád povedal, že mojím materinským jazykom je slovenčina, ale hneď po prvej vete by zbadali, že to tak nie je. Nevieť tak dobre po slovensky.*“ Vyjadrenie poukazuje aj silu emocionálnej väzby na jazyk predkov ako faktor pri rozhodovaní. Táto väzba je charakteristická najmä pre staršiu a strednú generáciu, u mladých (vrátane skúmanej vzorky) okrem malého počtu výnimiek už nie je prítomná. Vo všeobecnosti, v súčasnosti okrem vyučovacích hodín slovenčiny študenti nie sú v kontakte so slovenským jazykom. Jazykový kontakt so živým slovenským jazykom a prostredím im v snahe o zdokonaľovanie sa v ňom chýba.

Ovládanie minoritného jazyka

Otázka ovládania minoritného jazyka (kvalitatívna úroveň) je v kontexte jeho používania v situáciách kedy môže byť použitý, kľúčová. V situácii, kedy je možné hovoriť maďarsky alebo slovensky, tí, ktorí ho neovládajú na potrebnej úrovni (alebo si to myslia), sa hanbia a vyberajú si radšej maďarčinu, ktorej používanie je v prostredí Slovákov v Maďarsku považované za štandard.

Časť dotazníka sa týkala sebahodnotenia miery ovládania jazyka/jazykov. Merítkom boli Ľudové noviny – najpopulárnejšie a najčítanejšie slovenské periodikum v Maďarsku. Referenčná 5 stupňová škála ukazuje, že 47 % (14) rozumie textu týchto novín ľahko, viac-menej im rozumie 23 % (7), ťažko im rozumie 10 % (3) a 10 % (3) rozumie dokonale. Odpoveď vôbec nerozumiem si nevybral nikto. 10 % (3) neodpovedali.

Horšia zrozumiteľnosť slovenského textu v prípade novín súvisí s tým, že medzi jazykom slovenskej tlače v Maďarsku a jazykovými znalosťami čitateľov (vrátane respondentov) je nezhoda. Absencia živého jazykového prostredia spôsobuje, že jazykové prostriedky využívané v publicistickom štýle (napr. veľká miera synonymie, množstvo nových, cudzích a štylisticky príznakových slov, odborných termínov, žurnalizmov a frazeologizmov) sú pre nich len viac-menej zrozumiteľné. V prípade maďarského textu všetkému dokonale rozumie 100 % respondentov.

Sebahodnotenie úrovne používania nárečovej formy¹⁰ slovenského jazyka prináša nasledovné zistenia. Spomedzi opýtaných nikto (0 %) nerozpráva nárečím dokonale, ľahko ho používajú šiesti (20 %), viac-menej dobre deväť (30 %), ťažko ním komunikujú šiesti (20 %) a šiesti (20 %) vôbec neovládajú nárečie svojich predkov. Traja (10 %) neodpovedali.

Sebahodnotenie úrovne ovládania spisovnej slovenčiny potvrdzuje, že nikto (0 %) ju dokonale neovláda. 53 % (16) deklaruje, že ju ovláda viac-menej dobre, ľahko ňou rozpráva 30 % (9), skôr ťažko 10 % (3) a vôbec ju neovláda 7 % (2). Spisovnú

⁹ Spomínaný výskum v Slovenskom Komlóši uvádza 68 %-né zastúpenie respondentov udávajúcich za svoj materinský jazyk slovenčinu, 19 % deklarovalo dva materinské jazyky, maďarčinu považovalo za svoj materinský jazyk 13 % respondentov.

¹⁰ Pod nárečovou formou sa rozumie nárečová podoba slovenčiny v obci, odkiaľ respondent pochádza.

maďarčinu ovláda dokonale 97 % (29) a 1 osoba (3 %) sa vyjadrila, že v tomto jazyku rozpráva ľahko.

Skutočnosť, že skúmaná skupina ovláda spisovnú slovenčinu lepšie ako slovenské nárečie domovskej lokality vysvetľuje fakt, že ide o generáciu, ktorá sa narodila v 80. rokoch 20. storočia, keď slovenčina ako materinský jazyk už bola mimoriadne ojedinelá. Navyše, aj v školskej výučbe bol neprimeraný (častočne negatívny) prístup k miestnym dialektom, následkom ktorého rodičia prestali komunikovať so svojimi deťmi po slovensky. (Žiláková, 2004b)

Vyššia úroveň znalosti spisovného slovenského jazyka v porovnaní s jeho nárečovou podobou je výsledkom vzdelania (vyučovacím jazykom na slovakistických katedrách v Maďarsku je spisovná slovenčina). Je zaujímavé, že medzi respondentmi sa ešte nájdu aj takí, ktorí dokážu komunikovať v nárečovej podobe jazyka (viac-menej – 30 %, ľahko – 20 %).

Za bližší jazyk považuje 57 % (17) maďarčinu, obidva jazyky sú rovnako blízke pre 33 % respondentov (10) a pre jedného (3 %) je to slovenčina. 7 % (2) neodpovedalo. 87 % (26) používa častejšie maďarčinu, obidva jazyky rovnako často používa 13 % (4) a nikto (0 %) si nevybral možnosť používania slovenčiny častejšie ako maďarčiny. Jeden (3 %) číta viac v slovenčine a ostatní (94 %/ 28) viac v maďarčine. Jeden (3 %) neodpovedal. Nikto si nevybral možnosť, že by čítal v rovnakom zastúpení oboch jazykov.

Respondenti (na základe sebahodnotenia) najčastejšie používajú maďarčinu (86 %/ 25) a skoro všetci čítajú viac v maďarčine (94 %/ 28). Pozoruhodné je, že 33 % (10) označilo obidva jazyky ako rovnako blízke, čiže deklarovalo dvojtitú väzbu, a to i napriek nezanedbateľnej komunikačnej bariére a viac pasívneho používania slovenského jazyka.

Používanie minoritného jazyka v prostredí primárnych skupín

Z výsledkov výskumu vyplýva, že z respondentov má 13 (43 %) aspoň jedného rodiča a dvoch starých rodičov Slovákov, 10 (33 %) má Slovákov obidvoch rodičov a štyroch starých rodičov a 7 (26 %) nemá ani rodičov, ani starých rodičov Slovákov.

Z frekvenčnej analýzy odpovedí na otázky týkajúce sa situačného výberu jazyka vyplynulo, že 60 % (18) hovorí s matkou vždy po maďarsky, 20 % (6) obyčajne po maďarsky, obidva jazyky používa 17 % (5) a iba jeden (3 %) sa so svojou matkou obyčajne rozpráva po slovensky. S matkou sa vždy po slovensky nerozpráva nikto. Približne rovnaké výsledky sú v súvislosti s komunikáciou s otcom: 67 % (20) vždy po maďarsky, 10 % (3) obyčajne po maďarsky, obidva jazyky používa 20 % (6). Obyčajne, alebo vždy po slovensky sa s otcom nerozpráva nikto.

Analýza odpovedí na rovnakú otázku, ale so starými rodičmi z matkinej a z otcovej strany je prekvapujúca. Keďže v prostredí tejto generácie sa ešte nezriedka používa slovenčina, posun škály jej používania pri komunikácii s vnúčatami smerom k výraznejšiemu používaniu vôbec nebadá.¹¹ Nikto z respondentov sa nerozpráva so svojimi starými rodičmi výlučne po slovensky, 10 % (3) používa obyčajne slovenčinu v komunikácii so starými rodičmi z matkinej strany, ale so starými rodičmi z otcovej strany nikto. Používanie slovenského aj maďarského jazyka v rovnakej miere v komunikácii so starými rodičmi z matkinej strany deklaruje 40 % (12) respondentov, so starými rodičmi z otcovej strany len 17 % (5). Obyčajne maďarčinu v komunikácii so starými rodičmi z matkinej strany používa 10 % (3), so starými rodičmi z otcovej strany 7 % (2). Výlučne maďarčinu v komunikácii so starými rodičmi z matkinej strany používa 40 % (12), z otcovej strany 70 % (21). V prípade komunikácie so súrodencami 57 % (17) používa výlučne maďarčinu, 17 % (5) obyčajne maďarčinu,

¹¹ O používaní slovenského jazyka v prípade staršej generácie bližšie Tóth – Tušková – Uhrinová – Žiláková, 2005.

17 % (5) rovnako často oba jazyky. Obyčajne alebo výhradne slovenčinu nikto. Traja nemajú súrodencov.

Z výpovedí respondentov:

„Slovensky som sa naučila až v škole. Doma so mnou nikto nehovoril po slovensky. Nemám problém hovoriť, alebo rozumieť. Nehovorím na sto percent, ale všetko rozumiem, aj viem povedať.“

„Po slovensky doma so starkou. Ale nebolo to preto, že je to po slovensky, ale preto, že tu u nás starí ľudia aj tak sa zhovávajú. A ja som sa to naučila. Nárečie. Potom v škole lepšie, spisovne. Ale to je ťažké.“

„So súrodencami stále hovorím po maďarsky, ani by ma nenapadlo s nimi po slovensky hovoriť. Tak sme zvyknutí a väčšinou sa pohybujeme v maďarskom prostredí. Je to aj ľahšie pre nás.“

Možno konštatovať, že respondenti len po slovensky nekomunikujú so žiadnymi rodinnými príslušníkmi, obyčajne so svojou matkou sa po slovensky rozpráva len jeden, traja so starými rodičmi z matkinej strany. Najčastejšie voleným variantom bola odpoveď vždy po maďarsky (so starými rodičmi z matkinej 40 %; so starými rodičmi z otcovej strany 70 %; s otcom 67 %; s matkou 60 %; so súrodencami 57 %). Alebo naopak, len po maďarsky najmenej komunikujú so starými rodičmi z matkinej strany. Najväčšia časť študentov s nimi komunikuje dvojjazyčne (40 %/ 12). Oboma jazykmi komunikujú s ostatnými príslušníkmi rodiny skoro o polovicu menej ako so starými rodičmi z matkinej strany. V rodinnom prostredí respondentov sa preferuje komunikácia v maďarskom jazyku. Tento jazykový stav medzi generáciami ovplyvní aj budúce jazykové preferencie v daných komunikačných sférach a komunikačných situáciách.

Používanie slovenského jazyka v rodinnom kruhu nie je bežné. Vysvetlenie sa ukrýva v jazykových preferenciách respondentov (ako subjektívneho parametra) aj prostredia v ktorom žijú (ako objektívneho parametra).

V prípade skúmanej skupiny možno predpokladať, že vo všetkých komunikačných situáciách dominuje maďarský jazyk. Výber a používanie minoritného jazyka je v prostredí etnickej minority mimoriadne dôležitým aspektom, lebo jazyk nie je len prostriedkom na sformulovanie a vyjadrovanie myšlienok, ale aj symbolom tých, ktorí ho používajú. (Skutnabb-Kangas, 1991: 364). Samotné používanie minoritného jazyka (bez ohľadu na to, či ako materského) je dôležitým etnointegrujúcim a etnoidentifikačným nástrojom.

Používanie minoritného jazyka v prostredí sekundárnych skupín

Traja (10%) respondenti počas štúdia pri komunikácii s učiteľom slovenčiny používajú výlučne slovenský jazyk. 17 % (5) používa obyčajne slovenčinu, výlučne maďarčinu 7 % (2), občas maďarčinu 13 % (4). Najväčšia časť (53 %/ 16) používa oba jazyky.

„Aj ja som sa naučila po slovensky až v škole. Ale poznala som to z domu. V škole nás dobre naučili. A boli aj takí, čo vôbec nevedeli a teraz dobre vedia.“ (respondentka)

Nielen vzťah slovenčiny a náboženstva, ale aj religiozitu študentov¹² deklaruje fakt, že viac ako polovica respondentov (54 % /16) sa nevyjadřila, lebo bohoslužby v kostole nenavštevuje a nemá žiadny vzťah s kňazom, ani kontakt s cirkvou. Z tých, ktorí sa bohoslužieb zúčastňujú, väčšina komunikuje s kňazom vždy po maďarsky (43 %/ 13) a s ostatnými členmi cirkevného zboru vždy po maďarsky 40 % (12 osôb). Nikto nekomunikuje s kňazom ani s členmi cirkevného zboru obyčajne po maďarsky, ani výlučne po slovensky. Len jeden používa obidva jazyky a jeden s členmi

¹² Vzťah jazyka a religiozity môže byť v niektorých prípadoch (najmä v minoritnom prostredí) mimoriadne intenzívny (napr. podľa Borys – Garmash 2019) a preto bolo nevyhnutné preskúmať jeho relevanciu.

cirkevného zboru komunikuje obyčajne po slovensky. Je evidentné, že náboženstvo ani cirkev už nemá takmer žiadny vplyv na používanie slovenského jazyka mladými príslušníkmi slovenských komunít v Maďarsku. Iniciatíva Celoštátnej slovenskej samosprávy na znovuoživenie cirkevných obradov v slovenskom jazyku zatiaľ v prostredí mládeže nerezonuje. (Uhrinová, 2011b: 87; Nobiková, 2011: 259)

„U nás do kostola keď je omša, tak v maďarčine. A keď je párkrát do roka aj po slovensky, tak len zopár starých žien tam príde. Tie sa ešte modlia po slovensky, aj tie pesničky kostolné slovenské poznajú. Nám je lepšie po maďarsky.“ (respondentka)

V komunikácii so susedmi 44 % (13) používa vždy maďarčinu, 40 % (12) nevybralo žiadnu odpoveď, lebo nemá susedov slovenského pôvodu. Nikto z respondentov nepoužíva výlučne slovenčinu, jeden používa obyčajne slovenčinu a štyria (13 %) používajú oba jazyky.

„Na ulici doma keď sa mi prihovori niekto po slovensky, alebo pozdraví, tak slovensky mu odpoviem. Lebo ma pozná, že viem. Inak nie.“ (respondent)

V prípade komunikácie s priateľmi a známymi (Slovákmi) je výber jazyka ovplyvnený aj prítomnosť Maďara. Najviac respondentov (33 %/ 10) používa oba jazyky (komunikuje dvojjazyčne) so svojimi priateľmi Slovákmi a ak je prítomný aj Maďar, dvojjazyčnosť sa zvýši na 47 % (14). Dvaja respondenti (7 %) používajú v rozhovoroch s priateľmi vždy slovenčinu, ale ak je prítomný Maďar, používajú vždy maďarčinu. Obyčajne slovenčinu používa 23 % (7), ale v prítomnosti Maďara sa podiel zníži na 10 % (3). Obyčajne maďarčinu používa 10 % (3) bez ohľadu na prítomnosť Maďara. 7 % (2) sa rozprávajú so svojimi priateľmi Slovákmi vždy po maďarsky a 30 % (9 osôb) vždy po maďarsky keď je prítomný aj Maďar. (Prechod na maďarčinu v prípade prítomnosti maďarského kamaráta je prejavom slušnosti a nevztahuje sa len na skúmanú skupinu.)

„Keď je akcia slovenská, festival, alebo prídu zo Slovenska, tak vtedy.“ (respondent)

„Tí, čo sú v spevokole, alebo v súbore, tí aj na Slovensko chodia. Tí viac vedia, alebo sa môžu zhovárať po slovensky.“ (respondentka)

Oblasť komunitného života v kontexte používania slovenčiny zachytávajú vybrané komunikačné situácie. Samozrejme, dôležitým aspektom je konkrétny charakter domácej lokality respondenta. Jazyk v komunikácii na obecnom/mestskom úrade doma: výlučne maďarčinu používa 43 % (13), 20 % (6) preto, lebo u nich na úrade nepracujú slovensky hovoriaci pracovníci. Oba jazyky používa 14 % (4 osoby), obyčajne slovenský 17 % (5), vždy slovenský 3 % (1), rovnako jeden používa obyčajne maďarský jazyk.

Pri otázke používania jazyka v obchode 40 % (12) uviedlo, že u nich v obci/meste predavači v obchode nevedia po slovensky. Prekvapilo však dosť vysoké percento respondentov (20 %/ 6) ktoré v obchode používa vždy slovenčinu. Výlučne maďarčinu používajú štyria (13 %). Dvojjazyčne komunikujú tiež štyria (13 %), 7 % (2) obyčajne po slovensky a takisto 7 % (2) obyčajne po maďarsky. Je veľmi pravdepodobné, že tí, ktorí v obchode komunikujú vždy po slovensky, žijú v menších obciach, kde je slovenčina ešte živá, obyvatelia sa navzájom poznajú, vedia kto má aký pôvod a v akom jazyku sa môžu rozprávať.

„U nás v obchode nikto nevie po slovensky, takže ani keby som chcel, nevedel by som komunikovať po slovensky.“ (respondent)

Pri otázke o probléme dohovoriť sa s domácim lekárom po slovensky 17 % (5) neodpovedalo, 20 % (6) malo v danej situácii problém, lebo lekár neovládal slovenčinu. Prekvapujúce však bolo, že 63 % (19) nemalo problém dohovoriť sa s lekárom po slovensky. Pravdepodobne ide o rovnaký dôvod, ako v prípade nákupu v obchode.

Vzájomnú komunikáciu respondentov pri vzájomnom stretnutí sa mimo domáceho prostredia alebo školy vždy po slovensky deklaroval iba jeden. Dvaja (7 %) používajú obyčajne slovenčinu, traja (10 %) obyčajne maďarčinu. Štyria študenti (14 %) sa

údajne vôbec s ostatnými spolužiakmi nerozprávajú. 33 % (10) komunikuje dvojязыčne a rovnaká časť používa vždy maďarčinu.

Tretina skúmaných študentov sa vôbec nezúčastňuje na aktivitách slovenských organizácií. Z tých, čo sa zúčastňujú, jeden používa vždy maďarčinu, dvaja vždy slovenčinu, štyria obyčajne maďarčinu, štyria obyčajne slovenčinu. Najviac zúčastnených (30 %/ 9) používa obidva jazyky paralelne.

Z výskumu vyplýva, že v komunikácii študentov so všetkými rodinnými príslušníkmi najčastejšie dominuje maďarčina. Používanie slovenského jazyka, resp. oboch jazykov paralelne je pre nich najprirodzenejšie a najľahšie v komunikácii v rámci lokálnej society - na obecnom úrade (ak majú slovensky hovoriacich zamestnancov), v obchode s predavačom, no aj pri vzájomnom stretnutí sa v cudzom meste a na aktivitách slovenských organizácií. Všeobecne rozšírená téza o pozitívnom vplyve rodinného prostredia na znalosť a používanie minoritného jazyka tu už neplatí.

Je potrebné upozorniť na to, že používanie obidvoch jazykov v uvedených komunikačných situáciách má charakter jazykovej bipolarity študentov - paralelné používanie slovenčiny a maďarčiny. Striedavé dvojязыčné používanie jazykov je častejšie v komunikácii s učiteľmi slovenčiny ako v rodinnom prostredí v komunikácii so starými rodičmi z matkinej strany. Pomerne vysoké percento študentov sa rozpráva obyčajne po slovensky s priateľmi a známymi Slovákmi a s učiteľmi slovenčiny. Naopak, obyčajne po slovensky komunikujú s matkou len 3 % (1), s otcom 0 %, so starými rodičmi z matkinej strany 10 % (3), so starými rodičmi z otcovej strany 0 %, so súrodencami 0 %, s kňazom 0 %, s členmi cirkevného zboru 3 % (1), so susedmi 0 % a s priateľmi a známymi Slovákmi, ak je v komunikácii prítomný aj Maďar, 10 % (3).

Všetci respondenti bez výnimky sa vo všeobecnosti považujú za dvojязыčných a to i napriek tomu, že oba jazyky neovládajú na rovnakej úrovni. Dvojязыčnosť je v prostredí Slovákov v Maďarsku asymetrická, na úkor slovenčiny. (Uhrinová, 2011b: 87; Tóth – Tušková – Uhrinová – Žiláková, 2005: 272–275; Homišinová – Uhrinová – Ondrejovič, 2013: 51; Tušková, 2012: 113–121) Dokazuje to aj predmetný výskum. Jestvovanie slovenského jazyka v Maďarsku je ambivalentné - jeho vývin aj ústup sa dejú paralelne. (Uhrinová, 2008: 93) Rozvoj je evidentný v spoločenskej/inštitucionálnej sfére slovenskej inteligencie v Maďarsku, regres v súkromnej, rodinnej sfére a v prostredí cirkvi.

„Páči sa mi to, keď sa viacerí so slovenskými koreňmi stretieme, alebo aj so staršími a viem sa pohovárať po slovensky. Po štúdiu môžem pracovať ako učiteľ slovenčiny na slovenskej škole.“ (respondent)

„Po škole by som chcel ísť na doktorantúru a venovať sa tomu, lebo ma to baví. Slovenský jazyk, literatúra, alebo aj národnostné prostredie.“ (respondent)

Osobná rovina

Sociálno-psychologická podstata používania jazyka sa u jednotlivcov prejavuje nielen smerom von (kollektívne), ale aj dovnútra (individuálne). Vnútny, imanentný jazyk je jazyková forma, v ktorej sú konštruované obsahy vnútornej reči. Formálne je úplná, no ostáva neexplikovaná, nevypovedaná do okolia, pričom nemusí korešpondovať s jazykovým kódom vypovedanej podoby. To znamená, že človek vo svojej mysli skonštruuje obsahy v jednom jazyku, no vyjadriť ich môže v inom jazyku. Preto okruh skúmaných komunikačných situácií tvorili aj nasledovné témy: V ktorom jazyku sa vám sníva, individuálne sa modlíte, rátate peniaze, hrešíte?

Z frekvenčnej analýzy odpovedí vyplynulo, že výlučne maďarčinu používa 14 (47 %) pri snívaní, 12 (40 %) modlení, 20 (67 %) rátaní peňazí, 10 (33 %) hrešení. Nikto ani raz nevybral odpoveď vždy po slovensky. Obyčajne v slovenčine udal - 1 (3 %) snívanie, 2 (7 %) rátanie peňazí, modlenie a hrešenie. Obyčajne maďarčinu

deklarovalo 6 (20 %) pri snívaní, 5 (17 %) pri hrešení, 4 (13 %) pri modlení a 3 (10 %) pri rátaní peňazí. Obidva jazyky používajú 4 (13 %) pri rátaní peňazí, 7 (23 %) pri hrešení, 4 (14 %) pri snívaní. Nikto nevybral odpoveď že pri modlitbe používa obidva jazyky. 12 (40 %) sa nemodlia, 1 (3 %) zadal, že sa mu nesníva a 4 (13 %) že vôbec hrešia.

Z uvedených výsledkov je zrejmé, že imanentným jazykom respondentov je maďarčina, slovenčina ustupuje do úzadia. Podľa Skutnabb-Kangasovej jazyk, v ktorom človek počíta, rozmýšľa, píše si denník alebo básne, resp. v ktorom sa mu sníva, hovorí viac o jeho osobnosti ako o jeho materinskom jazyku. (2000: 34) Imanentný jazyk je vo svetle aktuálnych výskumov možné rozšíť aj o problematiku vnímania obklopujúceho životného priestoru a krajiny prostredníctvom mentálnych máp a pomenovaní v minoritnom jazyku, nezriedka prevzatými aj majoritou. (Chrastina – Župčán – Tuska – Hlászník 2019, Chrastina- Hronček – Gregorová – Žoncová 2020)

I napriek výraznej dominancii maďarského jazyka je z hľadiska používania slovenčiny v prostredí skúmanej skupiny ako budúcej národnostnej inteligencie pozoruhodné, že tretina respondentov na aktivitách slovenských organizácií komunikuje dvojязыčne (aj v slovenčine) a rovnaká časť pri vzájomnom stretnutí sa v cudzom meste.

Respondenti si uvedomujú význam zachovávanía slovenčiny v kontexte udržiavania minoritnej identity. Z vlastnej skúsenosti potvrdzujú, že podstatným predpokladom je formálne národnostné vzdelávanie s následným komunikačným sociálnym prostredím ako priestoru jeho používania a zdokonaľovania:

„Deti už v škôlke by sa mali oboznamovať so slovenským jazykom, aby pozdejšie im bolo bližší jazyk, aby to radšej sa učili.“

„Treba deti naučiť po slovensky.“

„Treba lepšie podporovať národnostné škôlky, školy a organizovať viac slovenské podujatie.“

„Pokračovať v učení slovenského jazyka.“

„Zničiť negatívne stereotípiu, používať slovenský jazyk na rôznych doménach, byť vzorom pre detmi, hovoriť po slovensky s deťmi, motivovať ich viac.“

„Musíme založiť kolektívy kde môžeme rozprávať sa po slovensky.“

„Viac by mali vážiť učiteľov.“

„Spojenie je potrebné. Tradiácie musíme odovzdať, školy mali by mať väčšiu úlohu.“

„Malé deti naučiť po slovensky, zachovať kultúru a slovenské spolky.“

„Treba podporovať lepšie školstvo.“

Dodatok: uvádzanie mena a priezviska ako etnoidentifikačná situácia

Zistené výsledky vyvolávajú otázku, či mená v dotazníkoch uvedené v slovenskej podobe skutočne nejako súvisia s pociťovanou etnicitou (a demonštrujú národnostnú príslušnosť), alebo ide o zautomatizovaný návyk uplatňujúci sa v prípade práce s textom v slovenčine.

Používanie slovenskej podoby ženských priezvisk (so sufixom -ová) totiž nemá v Maďarsku dlhú tradíciu. Oficiálne sa môže uplatňovať od roku 1949, kedy sa tu založili slovenské národnostné školy. Vo verejnej sfére sa to udomácnilo až po roku 1970 v rámci znovuoživovania slovenskej národnostnej kultúrnej a spolkovej činnosti. Dovtedy sa aj v matrikách evanjelickej cirkvi (napríklad v Békešskej Čabe od roku 1728), aj katolíckej cirkvi (napríklad v Békešskej Čabe od roku 1750) uvádzali neprechyľované podoby priezvisk, lebo sa zapisovali najprv do latinských matrik predovšetkým v bibličtine gotickým písmom a od roku 1836 po prijatí zákona o maďarskom jazyku podľa noriem maďarského pravopisu. (Tušková – Uhrinová, 2016) Z diskusií s respondentmi, už mimo realizácie dotazníka, vyplynulo, že väčšina z nich uvádza vlastné meno a priezvisko na slovenských dokumentoch automaticky

v slovenčine ako návyk vytvorený počas stredoškolského štúdia na slovenskej národnostnej škole. „*Keď je slovenský text, automaticky sa podpíšem po slovensky. Už zo zvyku sa podpisujem po slovensky.*“ (respondent)

Jeden študent svoje meno uvádza po slovensky ako demonštráciu svojej národnostnej príslušnosti. „*Som na to citlivý. Vytvorilo sa to u mňa v (slovenskom – pozn. aut.) gymnáziu. Dokonca namiesto -ny používam vo svojom mene -n s mäččenom, teda -ň. Pokladám sa za Slováka.*“ (respondent)

Vplyv národnostného vzdelávania je evidentný z výsledkov parciálneho výskumu realizovaného s cieľom identifikovať a vysvetliť používanie slovenskej alebo maďarskej podoby vlastného mena a priezviska (Tušková – Uhrinová 2016):

„*Na slovenskom gymnáziu som používala podobu Kuštárová. Prelínanie podôb Kustár/Kustárová/Kuštárová bolo charakteristické od študentských čias na Slovensku. Používanie není dôsledné doteraz, ale preferujem formu Kustár. Formu Kustárová často vyslovili aj so s, písať so š ako Kuštárová je mi cudzie.*“ (žena, 46 r.)

„*Zato používam maďarskú podobu, lebo v rodnom liste je mi tak uvedenô meno. V mojom detstve aj pani učiteľky aj žiaci používali koncovku -ová. Po 1990 rokoch používame priezvisko bez -ová.*“ (žena 48 r.)

„*Lebo jedna profesorka mi to povedala, že keď som sa narodila dostala som toto meno.*“ (žena 41)

Používanie maďarskej formy priezviska občanmi Maďarska slovenského pôvodu odôvodňujú odpovede typu:

„*Pretože to je moje oficiálne meno a priezvisko.*“ (žena 42r.)

„*Som občanom Maď. rep. v občanskom preukaze som takto napísaná.*“ (žena 44 r.)

„*Používam priezvisko tak, ako ho mám v občanskom preukaze a vo všetkých úradných papieroch.*“ (žena 63 r.)

„*Lebo vlastne, to je moje meno, takto mám to vo všetkých dokumentoch. To pre mňa až tak nesúvisí s identitou. Jednoduchšie je používať oficiálne meno, lebo potom nemôžem mať žiadne problémy. Medzi Slovákami nie je zlé, keď oni hneď vedia že nie som Slovákom (zo Slovenska) lebo potom odpustia mi jazykové chyby. Ja som nemala žiadne problémy, ale môže sa stať, keď niekto má veľmi odlišné meno, že niektorí nevedia, že to je tá istá osoba... Podľa mňa, znelo by čudne, keby slovenskí aktivisti používali by maďarské mená. Aj ja som sa zúčastnila v mnohých slovenských programoch, možno preto, niekedy moji kamaráti ma nazývali Hornoková medzi sebou... V poslednom čase ale skúsim viac zdôrazňovať moje slovenské korene, preto niekedy používam moje meno s -ová, napr. v email adresach. Keď som chodila na strednú školu, niektorí učitelia vždy používali naše priezviská s -ová. Pre niektorých to bolo naozaj vzrušujúce, lebo pokladali svoje meno za veľmi súkromnú záležitosť a nevedeli sa s tým stotožňovať. Niektorí iní (učitelia zo Slovenska) zásadne nepoužívali naše priezviská s -ová. Moje meno ani na Slovensku na univerzite nikdy nikto nepoužíval s -ová, ani v dokumentoch, ani slovne.*“ (žena 27 r.)

Záver

Výskum prináša poznatky o tom, aký jazyk si vysokoškooláci slovenského pôvodu v Maďarsku študujúci slovakistiku s perspektívou profesionálne pôsobiť v národnostnom živote Slovákov v Maďarsku vyberajú v rôznych komunikačných situáciách. Analýza potvrdila hypotézu, že skúmaná skupina respondentov vo všetkých komunikačných sférach a komunikačných situáciách preferuje maďarský jazyk (avšak vo viacerých situáciách s kritickou poznámkou, že v určitých komunikačných sférach objektívne neexistuje reálna možnosť použitia slovenského jazyka). Rovnako ani zostupná tendencia používania slovenského a absolútna dominancia maďarského jazyka neprekvapila. Maďarský spisovný jazyk príslušníci slovenských komunít v Maďarsku vždy považovali za absolútnu normu. (Žiláková, 2004c: 123) Aj výsledky ďalších výskumov potvrdzujú výrazne klesajúcu tendenciu

používania slovenského jazyka. (Divičanová, 1999c: 335, 2002a: 533; Žiláková, 2004c: 119–131) Bez ohľadu na to, rešpekt a podpora národnostných vzdelávacích, kultúrno-spoločenských a rekreačno-oddychových aktivít a angažovanosti mladých príslušníkov komunít sú pre etnokultúrnu aj etnojazykovú kontinuitu existenčne dôležité bez ohľadu na jazyk. Minoritný jazyk aj v prostredí Slovákov v Maďarsku síce je dôležitým etnoidentifikačným faktorom, ale nie jediným. Tak, ako jeho nahradenie majoritným neznamená automaticky zánik minority, ani jeho pretrvanie automaticky nezabezpečuje prežitie minority. Etnolingvistické výskumy poznajú množstvo prípadov, kedy minorita i naďalej jestvuje i keď ako jazykovo asimilovaná. V problematike záujmu, štúdia a používania minoritného jazyka v prostredí detí a mládeže slovenského pôvodu v Maďarsku je potrebné i naďalej využívať aktuálne možnosti národnostného vzdelávania. Keďže v Maďarsku sa slovenčina používa len pri komunikácii v menšinovom prostredí, navyše, v redukovaných situáciách, príležitostiach, v rámci užívateľov najmä najstaršej a z časti strednej generácie, problematika udržiavania menšinového jazyka sa tu čoraz viac prelína s problematikou jazykovej revitalizácie – nielen vedomého, sofistikovaného a inštitucionálneho udržiavania jazyka, ale aj vedomého, sofistikovaného a inštitucionálneho znovuoživovania tam, kde je to relevantné a kde je o to záujem.¹³ Využívanie výsledkov vedeckých výskumov v národnostnej praxi je v Maďarsku podmienené politickou vôľou/aktuálnou situáciou aj manažmentom a prístupom Celostátnej slovenskej samosprávy ako vrcholného orgánu Slovákov v Maďarsku. Samospráva sa v rámci svojich možností snaží vytvárať také podmienky, aby sa v predmetnom výskume skúmaní študenti ani po skončení štúdia nevzdialili od slovenskej minority, aby naďalej zostali v kontakte s menšinovou komunitou a pôsobili v nej. Najdôležitejšiu úlohu tu nakoniec zohráva ich vlastná motivácia. Elity smerom „dovnútra“ sú vzormi pre ostatných členov minority a smerom „von“ sú reprezentantmi celej minority. Ony vytvárajú z najväčšej miery celkový obraz minority. Inak by to neboli elity.

Bibliographic references

- BALLEKOVA, K. 2003. Z narecovych vyskumov Slovakov v Madarsku. In: Slovincina v mensinovom prostredii. Materialy z medzinarodnej vedeckej konferencie Vyskumneho ustavu Slovakov v Madarsku. 16. – 17. oktobra 2003. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 963-8657-324
- BALLEKOVA, K. 2006. Prezertovanie slovenskych nareci z Madarska. In: Kultura, jazyk a historia Slovakov v Madarsku. Materialy z jubilejnej interdisciplinarnej medzinarodnej vedeckej konferencie z prilezitosti 15. vyrocia zalozenia Vyskumneho ustavu Slovakov v Madarsku. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 9638657383
- BLANAR, V. 1950. Prispevok ku studiu slovenskych osobnych a povestnych mien v Madarsku. Bratislava: Slovenska akademia vied a umeni.
- BORYS, D. – GARMASH, O. 2019. English Religious Slang in Search of Linguistic Identity. In: European Journal of Science and Theology, vol 15, n. 5, pp. 49-66.
- BOSAK, J. 1995. Sociolingvisticka strategia vyskumu slovinciny. In: Sociolinguistica Slovaca 1. Sociolingvisticke aspekty vyskumu sucasnej slovinciny. Bratislava: Veda. ISBN 80-224-0160-9
- CSASZARI, E. 2011. Bukkszentkereszt – egy magyarorszagi szlovak kozseg – lakosainak ketnyelvúsege es a benne rogzult vilag, nyelvi kepe. Budapest: ELTE. Doktori ertekezés. Kezirat.
- DANEK, J. 2019. Value Orientation in the Proceses of the World's Global Direction and Its Problems. In: Ad Alta – Journal of Interdisciplinary Research, vol. 9, n. 2, pp. 22-24.

¹³ K problematike revitalizácie v prostredí etnických minorít bližšie Slobodová Nováková – Košťálová – Kušnierová – Kurajda, 2018, Darulová – Košťálová – Slobodová Nováková, 2018.

- DARULOVA, J. – KOSTIALOVA, K. – SLOBODOVA NOVAKOVA, K. 2018. Cultural and Confesional Specifics of National Minorities of Slovakia as a Part of Identity examplex of Urban and Rural Enviroment. In: *European Journal of Science and Theology*, vol 14, n. 6, pp. 107-114.
- DIVICANOVA, A. 1999a. Hodnota nareci a ich konfrontacia s nenarecovymi jazykovymi vrstvami na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku. In: *Narecia a narodný jazyk*. Bratislava: Veda. ISBN 8022405957
- DIVICANOVA, A. 1999b. Stracanie hodnot materinskeho jazyka u Slovakov v Maďarsku. In: *Odborne zdruzenie ucitelov slovinciny v Maďarsku*. Segedin: Segedinska slovenska mensinova samosprava – Celostatna slovenska samosprava .
- DIVICANOVA, A. 1999c. Jazyk, kultura, spolocenstvo. Etnokulturne zmeny na jazykovych ostrovoch v Maďarsku. *Bekesska Caba – Budapest: Slovensky vyskumny ustav Zvazu Slovakov v Maďarsku*. ISBN 963-0369-133
- DIVICANOVA, A. 2001b. A nyelvjárasok és nem nyelvjárai retegek értéktrendszere. In: *Hungaro-Slavica 2001. Studia in honorem Iani Banczerowski*. Budapest: ELTE, Szlav és Balti Filológiai Intezet.
- DIVICANOVA A. 2002a. Dimenzie narodnostneho bytia a kultury. *Bekesska Caba: VUSM*. ISBN 963-2060-571
- DIVICANOVA, A. 2004. Ambivalentne hodnoty slovenskeho jazyka v Maďarsku v stredoeuropskom kontexte. In: *Slovincina v mensinovom prostredí*. *Bekesska Caba: VUSM*. ISBN 963-8657-324
- DOLNIK, J. 2010. Teoria spisovneho jazyka (so zretelom na spisovnu slovincinu). Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-1119-6
- FUGEDI, E.– GREGOR, F. – KIRALY, P. 1993. Atlas slovenských nareci v Maďarsku – Atlas der slowakischen Mundarten in Ungarn. Budapest: Slovensky ustav Zvazu Slovakov v Maďarsku. ISBN 963-0432-803
- GREGOR, F. 1998. A csabai szlovakok nyelve. In: *A művelodes evszazadai Bekescsaban*. *Bekescsaba: Bekescsaba Megyei Jogu Varos*. ISBN 9789630343480
- HOMISINOVA, M. 2003. Slovenska inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociologickeho vyskumu. *Bekesska Caba: VUSM*. ISBN 1335-3608
- HOMISINOVA, M. 2006. Etnicka rodina Slovakov, Chorvatov a Bulharov zijucich v Maďarsku. *Bekesska Caba: VUSM*. ISBN 963-8657375
- HOMISINOVA, M. – UHRINOVA, A. – ONDREJOVIC, S. 2013. Poslanci slovenských narodnostnych samosprav v Maďarsku v reflexii sociolingvistickeho vyskumu. *Bekesska Caba: VU CSSM*. 9786155330001
- HORNOK, R. 2020. “We are Slovaks too, just not in that way” The Experience of The Slovak Minority Youth From Hungary Studying in The Kin-State. In: *Človek a spoločnosť [Individual and Society]*, vol. 23, n. 4, pp. 57-73.
- HORNOKNE UHRIN, E. 2000. A bekecsabai szlovak értelmiség anyanyelvhasznalata. Budapest – Bekescsaba. *Doktori értekezés*. Kezirat. ISBN 0489002864160
- CHRASTINA, P. – HRONCEK, P. – GREGOROVA, B. – ZONCOVA, M. 2020. Land-Use Changes of Historical Rural Landscape—Heritage, Protection, and Sustainable Ecotourism: Case Study of Slovak Exclave Civ (Piliscsev) in Komárom-Esztergom County (Hungary). In: *Sustainability*, vol. 12, n. 15, pp. 1-25.
- CHRASTINA, P. – TROJAN, J. – ZUPCAN, L. – TUSKA, T. – HLASZNIK P. P. 2019. Land Use as a Means of the Landscape Reoitalization: An Example of the Slovak Exclave of Tardos (Hungary) | Land use ako nástroj reoitalizácie krajiny: na príklade slovenskej exklavy Tardos (Maďarsko). In: *Geographia Cassoviensis*, vol. 13, n. 2, pp. 121-140.
- IVANISHCHEVA, O. N. 2016. Dictionaries of Critically Endangered Languages: Focus on Users. In: *Jazykovedny casopis*, vol. 67, n. 1, pp. 73-86.
- LALINSKA, M. – STRANOVSKA, E. – GADUSOVA, Z. 2020. Measurement of Reading Comprehension in Second Foreign Language. In: *14th International Technology*,

- Education and Development Conference (INTED2020), Book Series: INTED Proceedings, pp. 5018-5026.
- LANSTYAK, I. 1996. K niektorým otázkam maďarsko-slovenskeho bilingvizmu. In: Sociolinguistica Slovaca 2. Sociolinguistika a arealová lingvistiká. Bratislava: Veda. ISBN 80-224-0479-9
- LANSTYAK, I. 2002. Maďarcina na Slovensku – štúdia z variácie sociolingvistiky. In: Sociologický časopis, vol. 38, n. 4, pp. 409 – 427.
- LANSTYAK, I. 2005. Striedanie kódov v kontexte asymetrického bilingvizmu. In: Jazyk a komunikácia v súvislostiach. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-2023-4
- LANSTYAK, I. – SZABOMIHALY, G. 1997. Magyar nyelvhasználat – iskola – kett nyelvűség. Pozsony: Kalligram. ISBN 80-7149-173-X
- LENOVSKÝ, L. 2008. študenti z prostredia etnických minorít na UKF v Nitre v kontexte zachovávaní identity a slovenčiny ako menšinového jazyka. In: Slovenčina v menšinovom prostredí: štúdie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Vyskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békesska Caba: VUSM. ISBN 978-963-87342-5-9
- LESFALVINE CSENGODI, A. 2010. A szlovák jogi es politikai terminologia fejlodese a XIX. sz. masodik feletol. Budapest. Doktori értekezés. Kezirat.
- MURIN, I. 2016. Generational Transsmition in Local Culture An Exploration of European Research Drivers in Central Slovakia. In: Anthropological Journal of European Cultures, vol. 25, n. 2, pp. 57-72.
- NOBIKOVÁ, A. 2011. Správa o celokrajinskej slovenskej službe. In: Cirkevná kultúra Slovákov v Maďarsku. Békesska Caba: VUSM. ISBN 978-963-88583-4-4
- ONDREJOVIC, S. 2008. Jazyk, veda o jazyku, societa: sociolingvisticke etudy. Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-0994-0
- ONDRUS, P. 1956. Stredoslovenske narecie v Maďarskej republike. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- SIROTOVÁ, M. – MICHVOCIKOVÁ, V. 2016. Multicultural Society from View of University Student. In: Journal of Language and Cultural Education, vol. 4, n. 3, pp.32-45.
- SIROTOVÁ, M. – MICHVOCIKOVÁ, V. 2019. The Importance of Supervised Practice Teaching in University Study of University Students - Future Teachers of Slovak and Foreign Languages = Vyznam pedagogickej praxe v pregraduálnej príprave učiteľov slovenskeho jazyka a cudzích jazykov. In: XLinguae : European Scientific Language Journal, vol. 12, n. 3, pp. 228-239.
- SKUTNABB-KANGAS, T. 1991. Bilingvizam da ili ne. Beograd: Zavod za udzbenike i nastavna sredstva. ISBN 8617015330
- SKUTNABB-KANGAS, T. 2000. Mensina, jazyk a rasizmus. Bratislava: Kalligram. ISBN 8071493511
- SLOBODOVA NOVAKOVA, K. – KOSTIALOVA, K. – KUSNIEROVA, D. – KURAJDA, L. 2018. Minority Languages in Europe in the Context of Revitalizing Activities (Menšinové jazyky v Európe v kontexte revitalizačných aktivít). In: XLinguae, vol. 11, n. 3, pp. 16-27.
- SZABONE, M. J. 2012. A pilisi szlovak falvak nyelvi sajátosságai. Budapest: ELTE . Doktori értekezés. Kezirat.
- SZABOOVA, O. 2004. Problem dvojjažyznosti a dvojitej identity Slovákov v Maďarsku v zrkadle štatistických údajov. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Békesska Caba: VUSM. ISBN 963-8657-324
- STEFANIK, J. 2004a. Cinitele urcujuce jazykovu uroveň bilingvalných škôl. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Békesska Caba: VUSM. ISBN 96-3865-732-4.
- STEFANIK, J. 2004b. Vedia alebo nevedia? K otázke ovládania dvoch jazykov na južnom Slovensku. In: Studia Academica Slovaca 33. Prednasky XL. letnej školy slovenskeho jazyka a kultúry. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK. ISBN 80-8898-282-0

- STOLC, J. 1949. *Narecie troch slovenských ostrovov v Maďarsku*. Bratislava: Slovenska akadémia vied a umení.
- TELEKESOVA-VAMOSOVA, E. 2004. Niektore sociolingvisticke aspekty maďarsko-slovenskej dvojazyčnosti žiakov základných škôl v Maďarsku. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 963-8657-324
- TOTH, J. A. – TUSKOVA, T. – UHRINOVA, A. – ZILAKOVA, M. 2005. Jazykova situácia v Slovenskom Komlosi. In: *Pouzivanie slovenskeho jazyka v Bekesskej zupe*. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 963 86573 3 2
- TUSKA, T. 2002. A „Cabiansky kalendár“ 1920 – 1939 evfolyamaiban megjelent cikkek nyelvszemlelete. Budapest – Bekescsaba. Doktori értekezés. Kezirat.
- TUSKOVA, T. 2001. Niektore zvláštnosti jazyka Cabianskeho kalendára. In: *Narodopis Slovakov v Maďarsku 17*. Budapest: Maďarska narodopisna spoločnosť.
- TUSKOVA, T. 2007-2008. Vzťah medzi spisovnou slovenčinou a cabianskym narečím v hlaskoslovnej rovine v zrkadle Cabianskeho kalendára. Konsonanty. In: *Slavica Szegediensia VI*. Szeged: Felsőoktatási Kiadó.
- TUSKOVA, T. 2012. Akým jazykom, s kým a kedy rozprávajú naši mládí v Maďarsku. In: *Individuálna in kolektívna dvojezičnosť*. Ljubljana: Filozofska Fakulta. ISBN 978-961-237-557-7
- TUSKOVA, T. – UHRINOVA, A. 2016. Sonda do problematiky používania priezvisk Slovincov v Maďarsku v súčasnosti. In: *Jazykovedné štúdie XXXIII*. Prechýľovanie: ano – nie? Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-1550-7
- UHRINOVA, A. 2008. Slovenský jazyk v Maďarsku očami používateľov. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 978-963-87342-4-2
- TUSKOVA, T. – UHRINOVA, A. 2018. „Škola by sa len vtedy zachránila...“ (Pribeh slovenskej národnostnej školy v Tardosi). In: *Slovenské inspirácie z Tardosa*. Studia interdisciplinaria. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 978-615-5330-15-5
- UHRINOVA, A. 2011b. Z výsledkov sociolingvistickeho výskumu Slovenský jazyk v Maďarsku. In: *Súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko. ISBN 9789731070742
- UHRINOVA, A. 2015. K jazykovým autobiografiám jubilanta a Venarcánov. In: *Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie venovanej životnému jubileu etnografa Ondreja Krupu. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 978-615-5330-04-9
- ZSILAK, M. 1991. A magyarországi szlovákok nyelvállapotáról és kettynyelvűségéről. In: *Kettynyelvűség a Karpatmedenceben I*. Budapest: Széchenyi Társaság. ISBN 963 7557 01 6
- ZSILAK, M. 1992. Identitástudat – nyelvtörökites. In: *Kettynyelvűség a Karpatmedenceben II*. Budapest : Széchenyi Társaság. ISBN 963-7557-05-9
- ZSILAK, M. 1993. A delalföldi szlovák nyelvújarsók funkcionális retegződése. In: *Hungarologia 3*. Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ. ISSN 1217-4343
- ZSILAK, M. 1996. A totkomlosi szlovák nyelv funkcionális retegződése. In: *Totkomlos néprajza. Totkomlos: Totkomlos város önkormányzata*. ISBN 0739000533163
- ZILAKOVA, M. 1986. *Narecie troch slovenských obcí v Bakoni s osobitným zreteľom na pozostatky aoristu*. Budapest: Tankönyvkiadó. ISBN 9631786277
- ZILAKOVA, M. 2004a. *Slovenčina v Maďarsku na začiatku 21. storočia*. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 963-8657-324
- ZILAKOVA, M. 2004b. *Dynamika jazyka Slovincov v Maďarsku*. Opera Slavica Budapestinensia. Linguae Slavica. Budapest: ELTE BTK. ISSN 1785-9816
- ZILAKOVA, M. 2004c. *Jazykový obraz sveta (the linguistic image of the world) Slovincov v Maďarsku v kontexte bilingvizmu*. In: *Dynamika jazyka Slovincov v Maďarsku*. Opera Slavica Budapestinensia. Linguae Slavicae. Budapest: ELTE BTK. ISSN 1785-9816

ZILAKOVA, M. 2005. Premeny nestandardizovanych a standardizovanych podob slovenskeho jazyka v Bekesskej zupe. In: Pouzivanie slovenskeho jazyka v Bekesskej zupe. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 963 86573 3 2

ZILAKOVA, M. 2008a. Odumieranie nareci na slovenských jazykových ostrovoch v Madarsku. In: Slovensky jazyk v Madarsku. Bibliografia a studie I. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 978-9638-734-242

ZILAKOVA, M. 2008b. Narodopis Slovakov v Madarsku (1975 – 2007). Jazykova analyza. In: Slovensky jazyk v Madarsku. Bibliografia a studie II. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 978-9638-734-242

ZILAKOVA, M. 2008c. Dve stranky jednej mince. In: Slovensky jazyk v Madarsku. Bibliografia a studie II. Bekesska Caba: VUSM. ISBN 978-9638-734-242

Words: 8767

Characters: 63 231 (35,13 standard pages)

prof. PhDr. Ladislav Lenovský, PhD.
St. Cyril and Methodius University in Trnava
Faculty of Arts
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava,
Slovakia
ladislav.lenovsky@ucm.sk

doc. PaedDr. Tünde Tušková, PhD.
University of Szeged Gyula Juhász
Faculty of Education
Boldogasszony sgt. 6.
6725 Szeged,
Hungary
tuska.tunde@szte.hu